

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ветеринарної медицини
Спеціальність 6.110101 –
“Ветеринарна медицина”

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри епізоотології та
організації і економіки ветеринарної
справи д.в.н., професор

_____ Кассіч В.Ю.
“ _____ ” _____ 2013 р.
Протокол № _____

ДИПЛОМНА РОБОТА

На тему:

**Аналіз ефективності антирабічних заходів на території
Новопсковського району Луганської області**

Студент-дипломник: _____ ***Приголовкіна Маргарита Павлівна***

Керівник: _____ ***к. вет. наук, доцент Ребенко Г.І.***

Консультанти:

1. З охорони праці, ст. викл. _____ О.В. Семерня
2. Екологічна експертиза ветеринарних
заходів, к.в.н., доцент _____ Л.В. Нагорна
3. З економічної ефективності
ветеринарних заходів, к.в.н., доцент _____ А.І. Фотін

Рецензент: к.в.н., доцент _____ О.І. Касьяненко

м. Суми – 2013 р.

Зміст:

Завдання на виконання дипломної роботи	Ошибка! Закладка не определена.
Реферат	5
1. Вступ.....	6
2. Огляд літератури	8
2.1. Загальна інформація про сказ.	8
2.2.Епізоотична ситуація в світі по сказу.	11
2.3.Епізоотична ситуація в Україні зі сказу.....	12
2.4. Висновки з огляду літератури.....	15
3. Власні дослідження.....	17
3.1. Умови виконання досліджень та матеріали і методи дослідження.	17
3.2. Результати власних досліджень.....	19
3.2.1. Аналіз епізоотичної ситуації в Новопокровському районі.	19
3.2.2. Розробка заходів боротьби зі сказом на території Новопокровського району.	26
3.3. Обговорення результатів власних досліджень.....	27
3.4. Економічна ефективність ветеринарних заходів.	28
4. Охорона праці ветеринарних працівників на виробничому об'єкті.	30
5. Екологічна експертиза ветеринарних заходів.	33
6. Висновки і пропозиції для виробництва.....	36
6.1. Висновки.	36
6.2. Пропозиції.....	37
7. Список літератури.....	38
8. Додатки.....	41

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ветеринарної медицини
Спеціальність 6.110101 – “Ветеринарна медицина”

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав.кафедрою епізоотології та організації
і економіки ветеринарної справи, доктор
вет.наук, професор Кассіч В.Ю.

_____ 09.2012 р.

**ЗАВДАННЯ
НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ**

Студентці Приголовкіній Маргариті Павлівні

Тема Аналіз ефективності антирабічних заходів на території
Новопсковського району Луганської області

Затверджено наказом ректора від „_____” _____ 2012 р. № _____

Термін здачі студентом виконаної роботи в деканат – до _____._____.2013 р.

Вихідні дані до роботи: документи ветеринарного обліку та звітності по
Новопсковському району; комплекс протиепізоотичних заходів по ліквідації
та профілактики сказу, результати лабораторної діагностики сироваток крові
на наявність віруснейтралізуючих антитіл та щелеп лисиць

Зміст роботи:

1. вивчити особливості та тенденції розвитку епізоотичного процесу
щодо сказу в Новопсковському районі;

2. визначити особливості використання вакцин для профілактики сказу у свійських і диких м'ясоїдних;
3. проаналізувати і дати економічну оцінку ефективності проведених заходів;

Консультанти по дипломній роботі:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1) З охорони праці	Семерня О.В.		
2) Екологічна експертиза ветеринарних заходів	Нагорна Л.В.		
3) З економічної ефективності ветеринарних заходів	Фотін А.І.		

Керівник дипломної роботи: _____ Ребенко Г.І.
(підпис)

Завдання прийняв до виконання: _____ Приголовкіна М.П.
(підпис)

Дата отримання завдання: 3 вересня 2012 р.

Реферат

Дипломна робота «Аналіз ефективності антирабічних заходів на території Новопокровського району Луганської області» викладена на 39 сторінках друкованого тексту, містить огляд 30 джерел. Дипломна робота містить 5 таблиць, 5 діаграм і 5 додатків.

Дипломна робота виконана за період 2010 – 2012 років проводилися на базі кафедри епізоотології Сумського НАУ, у відділі діагностики сказу Луганської регіональної державної лабораторії ветеринарної медицини та в управлінні ветеринарної медицини Новопокровського району.

Метою даної роботи було здійснення аналізу епізоотичної ситуації в Новопокровському районі Луганської області та визначення головних напрямків антирабічної профілактики, найактуальніших за обставин, що склалися.

Встановлено, що найнапруженіша епізоотична ситуація по сказу в реєструвалася в 2011 році. Епізоотичні вогнища сказу локалізувалися переважно в північній та південній частинах району.

Питома вага окремих видів в загальній захворюваності тварин сказом становила: собаки (27,3%), коти (18,2 %), єнотовидні собаки (9,1 %) та вовки (9,1 %); домашні жуйні тварини (36,4%). Сезонність сказу припадає на весняно – літньо – осінній період. Пік захворюваності приходить на березень – квітень, червень - липень, вересень – листопад.

Антирабічні заходи полягали в поголівній імунізації свійських м'ясоїдних на всій території району, імунізації жуйних тварин в епізоотичних вогнищах сказу та пероральної вакцинації диких м'ясоїдних. Економічна ефективність антирабічних ветеринарних заходів визначали попередженими в результаті їх проведення збитками (в середньому 531522,25 грн) та економічним ефектом на 1 грн витрат, який становив в середньому 11,8 грн/грн.

1. Вступ

Важливою проблемою сучасної медичної біології є дослідження екології природно вогнищевих інфекцій, участь ссавців у циркуляції збудників у стійких, тривало функціонуючих природних вогнищах [12]. Не менш важливим є також з'ясування ролі диких і свійських ссавців у передачі збудників зоонозів до популяції людини та формуванні антропозоонозних вогнищ, виникнення яких несе загрозу для здоров'я і життя людей [16]. Актуальність цієї теми у тому, що у теперішній час у містах і селищах склалася непроста ситуація з бродячими тваринами — собаками і котами, чисельність яких досягає дуже великої кількості. Зростання чисельності бродячих тварин провокує зростання кількості вогнищ зоонозів у населених пунктах та їхніх околицях.

Сказ (або гідрофобія) - це гостре інфекційне захворювання зоонозної природи з формуванням природних вогнищ, вірусної етіології, з рановим механізмом передачі, при якому уражається ЦНС і яке завжди закінчується летально. Інфекція є однією з найбільш поширених у світі, у тому числі на теренах Луганщини [21]. На території області формуються стабільні постійно діючі вогнища. Найбільша кількість реєстрацій відноситься до диких хижих ссавців, а з свійських тварин — до собак і котів. Вірус, що циркулює в популяціях диких хижих і свійських ссавців, відноситься до генотипу RABV [4, 23].

Кількість хворих тварин та неблагополучних пунктів зі сказу у межах області перевищувала середні показники по країні у 3,5 рази. У зв'язку з такою напруженою ситуацією зі сказу Луганська область увійшла однією з перших до зони проведення пероральної вакцинації дикої фауни проти сказу. Це дещо покращило ситуацію зі сказу. Впродовж 5 років здійснення кампанії вже намітилися деякі позитивні зрушення.

Метою даної роботи було здійснення детального аналізу епізоотичної ситуації в одному з районів Луганської області – Новопсковському та

визначення головних напрямків антирабічної профілактики, найактуальніших за обставин, що склалися.

Необхідно було також проаналізувати ефективність здійснених протиепізоотичних заходів по ліквідації вогнищ сказу як міського, так і лісового типів та запропонувати шляхи її підвищення.

Перед нами стояли такі завдання:

1. вивчити особливості та тенденції розвитку епізоотичного процесу щодо сказу в Новопсковському районі;
2. визначити особливості використання вакцин для профілактики сказу у свійських і диких м'ясоїдних;
3. проаналізувати і дати економічну оцінку ефективності проведених заходів.

2. Огляд літератури

2.1. Загальна інформація про сказ.

Сказ – особливо небезпечне вірусне захворювання всіх теплокровних тварин і людини. За даними ВООЗ, ця хвороба входить у першу п'ятірку хвороб, спільних для людини і тварин, що наносять найбільший соціально-економічний збиток. На сьогоднішній день сказ зареєстровано у 113 країнах світу, ця хвороба характеризується гострим перебігом, ознаками поліенцефаломієліту, за відсутності вчасного лікування абсолютною смертністю, через це щорічно гине понад 55 тисяч людей і більше 1 млн. тварин. Прямі збитки від сказу складають біля 4 млрд. євро в рік [15].

Сказ було відомо людям задовго до нашої ери і описано в різних найдавніших книгах. Уже в єгипетських папірусах, індійських священних книгах Ведах, грецьких і римських письмових джерелах, а потім і в Біблії розповідалося про сказ, який передається людям від оскаженілих тварин (диких і домашніх). Про небезпеку цієї хвороби писали в середньовіччі, епоху Відродження і пізніше [4].

Всілякі рекомендації щодо попередження та лікування сказу - знищення оскаженілих тварин, припікання розжареним залізом місць укусу у людей - ефекту не давали. Майже кожна вкушена скаженою твариною людина була приречена на смерть. До 80-х років XIX століття людина не мала надійного засобу захисту від цієї страшної хвороби. Великому французькому вченому Луї Пастеру належить честь створення вакцини проти сказу (антирабічної вакцини, від слова Rabies - сказ), успішно застосованої вперше 6 липня 1885 року. Тоді, завдяки вакцинації, був врятований хлопчик, вкушений скаженою собакою [5].

Збудник. Вірус сказу відноситься до роду *Lissavarius* родини *Rabdoviridae*. Штами збудника сказу, що циркулюють в природі (вуличний вірус), патогенні для всіх теплокровних. В найбільш високих титрах вірус накопичується в амонієвих рогах і корі головного мозку, мозечку і

довгастому мозку хворих тварин. Достатньо великий титр вірусу в слинних і слізних залозах, периферичних нервових стволах, наднирниках [16].

Вірус досить стійкий до дії різних фізичних, хімічних і біологічних чинників [19].

Клінічні ознаки хвороби. Для собак найбільш типова буйна форма, що включає періоди передвісників, збудження і паралічів. Перший період продовжується 1-3 доби. В цей час відбувається незначна зміна в поведінці тварини, апатія, прагнення сховатися в темне місце, відсутність реакції на заклик, інколи безпричинна дратівливість. В цей період собаки стають надзвичайно рухливими, неспокійними. З розвитком хвороби спотворюється апетит. Собаки часто проковтують сторонні предмети (сіно, солому, камені і ін.). В цей же час розвивається парез мускулатури глотки. Прийом води стає утрудненим, гавкіт хрипким, уривистим, слиновиділення посилюється [12].

В період збудження, що продовжується близько 3 днів, виражені випадки сказу, собаки проявляють агресивність (прагнуть втекти, нападають на інших тварин і людей), яка змінюється станом депресії. Поступово розвивається параліч окремих груп м'язів, змінюється голос унаслідок паралічу мускулатури гортані. Настають локомоторні розлади, косоокість, звуження зіниці [11].

В період паралічів і депресії (що продовжується 4-5 днів) розвивається афонія, параліч мускулатури задніх кінцівок, хвоста, сечового міхура і прямої кишки, параліч передніх кінцівок, загальна слабкість, схуднення. Тварина гине [10].

При тихій (паралітичній) формі сказу, разом з явищами депресії, з'являються парези і паралічі мускулатури нижньої щелепи, глотки і задніх кінцівок, сильна слинотеча, і утруднене ковтання, яке викликає підозру, що тварина подавилася кісткою. При такій формі хворі собаки не реагують на роздратування і гинуть зазвичай протягом 2-4 днів. Інколи захворювання в тихій формі виявляється геморагічним гастроентеритом [20].

Патологоанатомічні зміни при сказі. Патологоанатомічні зміни в

цілому неспецифічні. При огляді трупів відмічають виснаження, сліди покусів и розчухувань, пошкодження губ, язика, зубів. При розтині виявляють в шлунку різні неїстівні предмети: шматки дерева, каміння, підстилку і т. і. Головний мозок і його м'яка оболонка набрякла, нерідко з крапковими крововиливами, що локалізуються в основному в можечку і продовгуватому мозку. Мозкові звивини згладжені, тканини мозку дряблі.

Патогноманічне значення при сказі має утворення в цитоплазмі гангліозних клітин специфічних тілець-включень Бабеша-Негрі округлої або овальної форми, що містять базофільні зернисті утворення вірусних нуклеокапсидів різноманітної структури.

Діагностика сказу. Попередній діагноз на сказ ставлять на підставі комплексу епізоотологічних, клінічних і патологоанатомічних даних, але він має бути уточнений в обов'язковому порядку лабораторними дослідженнями. Враховують анамнестичні дані, які підтверджують факт нападу підозрілої тварини, наявність укусів. Зважають на такі типові ознаки сказу, як збудженість, агресія, паралічі, слинотеча.

Лабораторні дослідження матеріалу на сказ проводять першочергово. Про результати дослідження негайно повідомляють установу ветеринарної медицини або спеціаліста, який направив матеріал, а також головного лікаря ветеринарної медицини району (міста).

Лабораторна діагностика полягає у дослідженні головного мозку тварин з метою виявлення вірусного антигену у РІФ, РДП, знаходженні тілець Бабеша-Негрі та підтвердженні вірулентності збудника у біопробі на білих мишах.

У загиблих тварин досліджують мозок (кору великих півкуль, мозочок, довгастий мозок і амоновий ріг). Антиген вірусу сказу можна виявити за допомогою методу флуоресціюючих антитіл у препаратах-відбитках мозку і слинних залоз. [4].

При встановленні діагнозу на сказ виключають захворювання з подібною клінікою: у собак – нервову форму чуми м'ясоїдних, хворобу

Ауєскі, токсоплазмоз, епілепсію неінфекційної природи, ураження трійничного нерву, енцефаліти, потрапляння іншорідних тіл до ротової порожнини, отруєння з рясними витоками слини. У сільськогосподарських тварин виключають хворобу Ауєскі, енцефаліти, епілептичні напади, іншорідні тіла в ротовій порожнині, отруєння.

При гістологічних дослідженнях звертають увагу на можливість утворення внутрішньоклітинних включень при чумі, ядерних включень при інфекційному гепатиті собак та енцефаліті лисиць [27].

2.2.Епізоотична ситуація в світі по сказу.

Хвороба реєструється у більшості країн світу на всіх континентах. Благополучними щодо сказу вважаються лише Австралія, Великобританія та Японія. У різних регіонах клініко-епізоотична (епідеміологічна) характеристика цього зоонозу неоднакова. Залежності від резервуара збудника, перебігу хвороби умовно розрізняють кілька ареалів. До полярного ареалу відносять арктичну територію Російської Федерації, Гренландію та Аляску. Тут переважає хвороба “дикування” серед песців, котрі зрідка можуть заражати людину. Ареал, до якого відносять Західну і Центральну Європу, азіатську територію колишнього СРСР, США, Мексику, характеризується наявністю багатьох резервуарів збудника (лисиці, вовки, куниці, гризуни та ін.). До цього ж ареалу належить і територія України. Для африканського ареалу характерним є те, що основним резервуаром збудника сказу є мангуст. Територія країн Південної та Центральної Америки характеризується своєрідним типом природної вогнищевості збудника сказу: основними його резервуаром є летючі миші. Проте цей поділ є досить відносним і можуть спостерігатися нетипові для того чи іншого регіону випадки резервації та розповсюдження вірусу сказу.

У 80-х роках минулого століття в Європі спостерігалась складна епізоотична ситуація щодо сказу, який фіксувався на території 28 країн

Європи, з епіцентрами – Німеччина, Австрія, Франція.

Між 1989 р. та 1995р. у Франції та інших країнах Центральної Європи були розкладені мільйони доз вакцини для імунізації червоних лисиць . Після чого статус вільних від сказу отримали 7 країн: Фінляндія (1991), Нідерланди (1991), Італія (1997), Швейцарія (1998), Франція (2000), Бельгія (2001) і Люксембург (2001). Позитивні результати застосування пероральної імунізації були отримані в Чехії, Німеччині, де кількість випадків сказу, виявлених у 2002 році, порівняно з 1992 році зменшилася відповідно на 99,97% і 86%. В Польщі випадки захворюваності тварин на сказ було зведено до мінімуму і на даний момент зустрічаються лише поодинокі випадки [15].

2.3.Епізоотична ситуація в Україні зі сказу.

На сьогодні сказ залишається однією з найважливіших проблем як охорони здоров'я так і ветеринарії. Його епідеміологічна значимість визначається абсолютною летальністю, повсюдним розповсюдженням, прямим зв'язком з захворюваннями серед тварин, рівнем соціально-економічного розвитку держави та надання спеціалізованої антирабічної допомоги населенню. По нанесеним економічним збиткам ця нозологія посідає п'яте місце і десяте серед причин смерті людей (по значимості) в структурі інфекційних хвороб. Щорічно в світі гинуть від сказу 55 тис. людей і більше 10 млн. отримують антирабічні щеплення [20].

В Україні сказ тварин характеризується такими періодами:

- 1945-1955 рр. – значне поширення сказу собак, тобто сказу антропологічного (міського) типу.

- 1951-1953 рр. - захворіло 5098 собак, а від сказу померло 267 чоловік;

- 1956-1964 рр. – різке зниження захворюваності собак, спорадичне захворювання диких тварин.

- 1965-1980 рр. – значне поширення сказу природного типу. Починаючи з 1965 року захворюваність лисиць зростала з року в рік. Так у

1980 році кількість хворих тварин порівняно з 1965 р. Збільшилися в 115 разів.

Нині в Україні значно зросла кількість бродячих собак та котів, а також не вакцинованих свійських тварин. В умовах складної епізоотичної ситуації утримувати в країні епідемічне благополуччя тільки медичними заходами занадто складно, як в економічному, так і в соціальному аспекті. Заходи щодо боротьби зі сказом базуються на єдиних стратегічних принципах, в основі яких лежить тріада: знезараження джерела збудника інфекції; розрив механізму передачі; створення несприятливості населення до інфекції. Зростає кількість неблагополучних щодо сказу населених пунктів та хворих на сказ домашніх і диких тварин [24].

Сказ є економічним тягарем для країни у зв'язку з високою вартістю лікування потерпілих, діагностики, епідеміологічного і епізоотологічного нагляду, профілактичної та постекспозиційної обробки людей, імунізації тварин. Головними джерелами сказу залишаються дикі тварини – 46% (лисиці, єнотовидні собаки, вовки), а також собаки (21%), кішки (12%), і ВРХ (11,5%).

В Україні за останні 11 років епідемічна ситуація зі сказу також нестійка – зареєстровано 32 випадки захворювань у 15 областях, найбільша їх кількість була у Донецькій (5), Харківській (4), Чернігівській, Кіровоградській, Луганській (по 3) областях; по два випадки у Київській, Одеській, Львівській, Вінницькій; по одному – у Полтавській, Черкаській, запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Тернопільській областях.

За останні 10 років щорічно виявлялося 1200 – 2000 хворих на сказ тварин (у 2010 році – 1252). Згідно даним Державного Комітету ветеринарної медицини – за 2011 рік виявлено 1144 неблагополучних щодо сказу пунктів – в 2,1 рази більше ніж минулому році, виявлено 1328 хворих на сказ тварин – в 2,1 рази більше ніж минулому році. Серед зареєстрованих випадків захворювань – 459 у лисиць (34,6%), 331 – у собак (24,9%), 18 – у котів (23,9%), 119 – серед ВРХ (8,9%), 25 – серед ДРХ, свиней, коней (1,9%), 76 –

серед диких звірів (5,7%).

На сьогоднішній день ситуація щодо сказу залишається складною. Так, з початку 2012 року в Україні зареєстровано 807 неблагополучних пунктів, що на 183 більше, ніж в минулому році. Найбільше неблагополучних пунктів зареєстровано в Вінницькій області (92) - на 32 більше, ніж в минулому році, Тернопільській (85) - на 66 більше, ніж в м.р., Одеській (55) - на 44 більше, ніж в м.р., Дніпропетровській (51)- на 14 більше, ніж в м.р., Кіровоградській (46) - на 6 більше, ніж в м.р. [15].

Основними резервуарами сказу у природі залишаються дикі тварини, серед яких головну загрозу несуть лисиці, але найбільш небезпечними є домашні тварини – коти, собаки та сільськогосподарські тварини. Слід звернути увагу, що якщо в попередні роки кількість захворілих котів перевищувала кількість захворілих собак, то в 2012 році захворюваність котів і собак приблизно на одному рівні, через збільшення кількості захворювань серед собак.

Залишається недостатнім контроль за виконанням Правил утримання собак і котів у населених пунктах. Постійні бригади з відлову безпритульних тварин в більшості регіонів поодинокі, а тимчасові створюються і діють не в плановому порядку, лише в окремих регіонах. Продовжується безконтрольне розмноження безпритульних тварин, збільшується їх кількість і, відповідно, загроза покусів людей, захворювань їх на сказ. Послаблено і мисливське регулювання чисельності диких хижих тварин [22].

Наразі в Україні існує понад 50 підприємств, які виробляють імунобіологічні препарати. Проте, лише ТОВ «Укрветпромпочтач» отримало сертифікати відповідності якості ветеринарних препаратів світовим вимогам, зокрема стандартам GMP.

Якість вакцин, що використовуються для проведення компаній з вакцинації диких та домашніх тварин в Україні, посідає одне з основних місць в процесі локалізації поширення сказу. ТОВ «Укрветпромпочтач» (м. Бровари) виробляє дві вакцини проти сказу, а саме: вакцину антирабічну для

пероральної імунізації м'ясоїдних тварин та вакцину антирабічну рідку інактивовану для імунізації тварин «Рабістар». Виробництво даних вакцин сертифіковано відповідно до стандартів Належної Виробничої Практики (GMP). GMP включає в себе достатньо широкий ряд показників, яким повинно відповідати підприємство, що виготовляє ту чи іншу продукцію, і гарантує, що препарати постійно контролюються за міжнародним стандартам якості і відповідають їх призначенню згідно з вимогами реєстраційного досяє чи сертифіката.

Результатом ефективності проведення пероральної імунізації диких м'ясоїдних тварин є зниження захворюваності на сказ саме в областях, в яких з 2006 року проводяться кампанії по пероральній імунізації диких тварин проти сказу. Так, в 5 областях, де проводиться імунізація з 2006 року, зменшилось захворюваність лисиць на сказ: у Луганській області з 103 випадків в 2007 році до 13 - в 2012 році, в Донецькій з 120 до 48, в Полтавській з 57 до 12, в Харківській з 54 до 16, в Сумській з 59 до 26 випадків[21].

2.4. Висновки з огляду літератури.

Сказ – це одне з найдавніших та найнебезпечніших інфекційних захворювань людей та тварин. Він входить до п'ятірки зоонозів, які спричинюють значні економічні збитки, становить постійну загрозу здоров'ю та життю людини і тварин. Щороку у світі від сказу гине більше 50 тис. людей та більше 1 млн. тварин [9, 24].

Важка епідемічна та епізоотична ситуація зі сказу спостерігається більш ніж в 110 країнах світу. Аналіз даних, що характеризують епізоотичну ситуацію зі сказу на Україні, Росії та інших країнах Східної Європи за 2000-2012 роки підтверджує наявність тенденції до її негативного посилення [23].

Активізуються природні вогнища сказу, збільшується число випадків захворювання серед диких хижих, які є резервуаром, головним господарем та

джерелом вірусу сказу. До епізоотичного процесу стали все більш інтенсивно залучатися домашні м'ясоїдні – кішки, собаки, що підкреслює значення та необхідність специфічної профілактики сказу [8, 10, 23].

Тенденція залучення до трансмісії сказу все нових видів тварин, які раніше не становили резервуару для збудника, продовжується. Серйозну загрозу становить все більш часта реєстрація сказу в популяціях гризунів. Якщо тільки припустити, що вірус закріпиться у популяції, то наслідки навіть важко уявити. Подальшому поширенню інфекції, але вже на іншому рівні, сприяє поява нових форм сказу з новими унікальними властивостями збудника [10].

При проведенні цілеспрямованої профілактики сказу використовують значну кількість імунопрепаратів. Особливо багато їх випускають традиційні розробники та виробники в Російській Федерації [9, 10, 21, 23].

Але для успішної боротьби зі сказом необхідні дешеві та ефективні вакцини не лише для домашніх, але й для диких тварин. Необхідно й більш повне розуміння механізму підтримання та передачі різних штамів вірусу сказу всередині популяції тварин, що сприятиме виявленню та прогнозуванню нових резервуарів цієї інфекції [1, 4, 7, 10, 25].

3. Власні дослідження.

3.1. Умови виконання досліджень та матеріали і методи дослідження.

Дослідження по темі дипломної роботи проводилися на кафедрі епізоотології Сумського національного аграрного університету, у відділі діагностики сказу Луганської регіональної державної лабораторії ветеринарної медицини та в управлінні ветеринарної медицини Новопсковського району.

Епізоотичну ситуацію визначали на підставі документів ветеринарного обліку по сказу з 2010 по 2012 роки. Отримані дані були піддані обробці за допомогою загальноприйнятих статистичних методів. Визначались також захворюваність і динаміка інтенсивності епізоотичного процесу при сказі за останні роки. Для цього використовували методи епізоотологічного аналізу викладені в практикумі з загальної епізоотології.

Ретроспективний епізоотологічний аналіз (аналіз епізоотологічних даних за тривалий період) використовується при підготовці матеріалів для планування протиепізоотичних заходів. Складається з аналізу рівня і структури захворюваності за нозологічними формами; аналізу багаторічної динаміки захворюваності, періодичності коливань рівня захворюваності, показника захворюваності в поточному році; аналізу річної динаміки захворюваності, її сезонності [28].

В ході епізоотологічного дослідження вивчали загальні закономірності епізоотичного процесу і його особливості в конкретних умовах, оцінили ефективність профілактичних і протиепізоотичних заходів, а також розробили план заходів, спрямованих на запобігання виникнення хвороби, зниження шкоди або ліквідацію окремих заразних хвороб тварин. До числа таких особливостей відноситься поширеність і ензоотичність, сезонність і періодичність, динаміка епізоотії, а також ряд інших характеристик.

Лабораторну діагностику сказу проводили в умовах лабораторії ветеринарної медицини згідно прийнятої методики з використанням

«Діагностичного антирабічного флуоресціюючого імуноглобуліну (ДАФІ)». Основою методу є взаємодія ДАФІ з антитілами вірусу сказу в мазках-відбитках з мозку тварин. За допомогою ДАФІ антиген вірусу сказу може бути виявлений в тканині мозку на ранній стадії захворювання. При цьому діагноз може бути поставлений протягом 2 - 3 годин [27].

Дослідження проводили на території Новопокровського району, який розташований на північному сході Луганської області, районний центр - Новопокров. Новопокровський район межує на півночі з Ровеньківським районом Белгородської області і Кантемирівським районом Воронежської області Російської Федерації; на сході - з Марківським, на півдні - із Старобільським, на заході - з Білокуракинським районом Луганської області. Довжина державного кордону 75 км. Відстань від залізничної станції Старобільська 30 км. Відстань від Луганська до Новопскова шосейними дорогами 135 км. На території Новопокровського району протікає 6 річок, найбільша з них: Айдар, довжиною 264 км.

В районі є такі провідні сільськогосподарські товариства: Рибянівська філія «Агрогаз», АФ «Закотненська», СВОК «Слобожанський», СТОВ «Заайдарівське», ТОВ «Промінь», СТОВ «Агропродсервіс», СТОВ ім. Енгельса, ППСВФ «Агро» – Донцівське, ПСП «Рамус», які займаються вирощуванням ВРХ, свиней, ДРХ, коней. У районі водяться лосі, козулі, дикі кабани, лисиці, вовки, зайці, куниці і досить розповсюдженим є байбак європейський.

Для розробки заходів ліквідації сказу в Новопокровському районі користувалися «Інструкцією про заходи щодо боротьби зі сказом тварин», «Методичними рекомендаціями по плануванню, організації та проведенні пероральної імунізації диких м'ясоїдних» (Київ, 2009), інформацією про ефективність протиєпізоотичних заходів за минулі роки та планів заходів боротьби зі сказом на 2012 рік.

3.2. Результати власних досліджень.

3.2.1. Аналіз епізоотичної ситуації в Новопсковському районі.

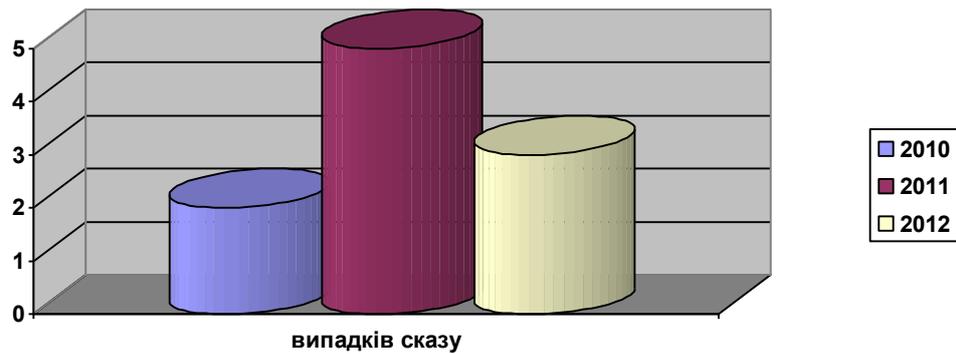
Дослідження динаміки епізоотії проводили шляхом урахування змін окремих епізоотологічних показників у часі і на конкретній території. Для визначення характеру хвилі епізоотії сказу застосовували графічний метод. Для цього використали дані про поширення інфекційної хвороби (кількість неблагополучних пунктів господарств і т. д.), побудували графік з відрізками часу і визначили тривалість і характер епізоотичної хвилі та її окремих стадій: передепізоотична, розвитку і максимального підйому, стадії зниження і пост - або міжепізоотична.

Табл. 3.2.1.1.

Випадки виявлення сказу у тварин в районі за 2010 – 2012 р.

Вид тварин	Роки		
	2010	2011	2012
ВРХ		2	
ДРХ	1		1
Свині			
Коні			
Коти			2
Собаки		3	1
Вовки	1		
Всього	2	5	4

Провели аналіз кожної стадії, звертаючи увагу на напруженість епізоотичного процесу, форми перебігу і прояви хвороби, динаміку імунітету. Напруженість епізоотичного процесу визначили за показниками поширення хвороби, захворюваності та летальності тварин.

Рис. 3.2.1.1. Динаміка випадків захворювання на сказ за 2010-2012 роки

Як видно з діаграми, найнапруженіша епізоотична ситуація по сказу реєструвалася в 2011 році (рис.3.2.1.1).

Проаналізувавши питому вагу окремих видів в загальній захворюваності тварин сказом ми можемо сказати, що частіше захворювання спостерігається серед м'ясоїдних тварин, таких як : собаки, коти, єнотовидні собаки, вовки; менша питома частка серед домашніх жуйних тварин, а саме ВРХ і ДРХ, які часто піддаються зараженню саме на пасовищах від тих же хворих диких тварин, які є вірусоносіями в навколишньому середовищі.

Питому вагу окремих видів тварин в загальній захворюваності сказом визначали за відношенням кількості хворих тварин кожного виду до загальної кількості захворілих на сказ тварин. Таким чином, за 2010 рік :

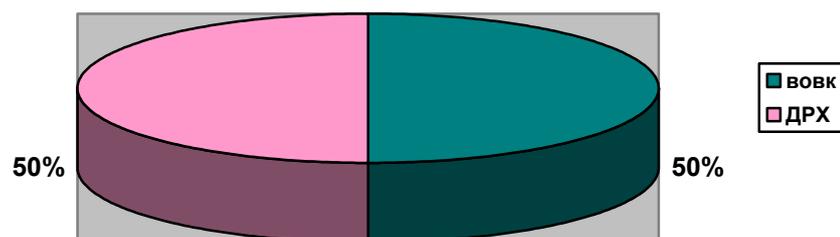
$$\text{Вовк : ПВ} = 1 / 2 * 100\% = 50\%, \quad \text{ДРХ : ПВ} = 1 / 2 * 100\% = 50\%$$

$$\text{За 2011 рік : Собаки : ПВ} = 3 / 5 * 100\% = 60\%;$$

$$\text{ВРХ : ПВ} = 2 / 5 * 100\% = 40\%.$$

$$\text{За 2012 рік : Єнотовидна собака : ПВ} = 1 / 3 * 100\% = 33\%$$

$$\text{ДРХ : ПВ} = 1 / 3 * 100\% = 34\% \quad \text{Кішка : ПВ} = 1 / 3 * 100\% = 33\%$$

Рис. 3.2.1.2. Питома вага видів тварин в захворюваності сказом в 2010 році

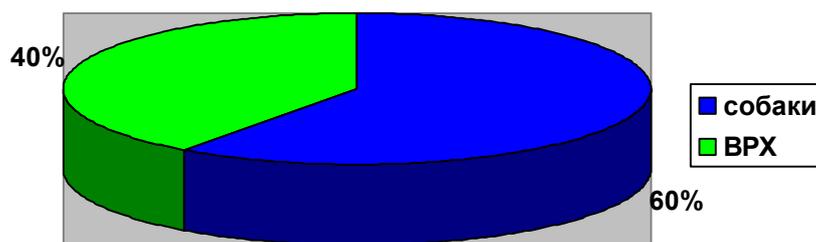

Рис. 3.2.1.3. Питома вага видів тварин в захворюваності сказом в 2011 році

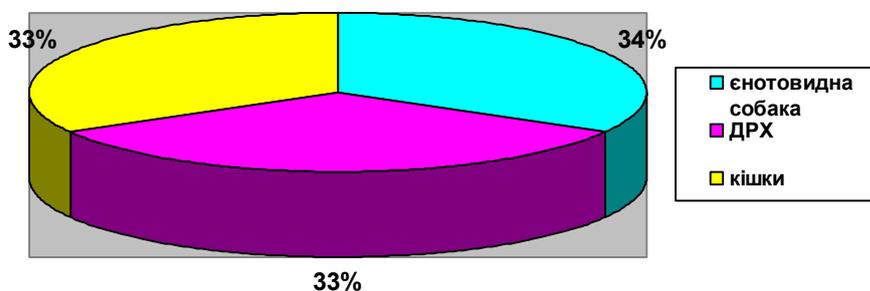

Рис. 3.2.1.4. Питома вага видів тварин в захворюваності сказом в 2012 році

Як видно з діаграм, з усіх випадків сказу, зареєстрованих на території району за період 2010-2012 років на сказ м'ясоїдних припало 63,6%, а на долю продуктивних сільськогосподарських тварин 36,4%.

Сезонність визначали співвідношенням кількості захворілих тварин, виявлених в кожному місяці, до загальної кількості захворілих даною хворобою за рік і виражають у відсотках.

За 2010 рік:

Червень : $CH = 1 / 2 * 100\% = 50\%$

Липень : $CH = 1 / 2 * 100\% = 50\%$

За 2011 рік :

Березень : $CH = 1 / 5 * 100\% = 20\%$

Жовтень : $CH = 1 / 5 * 100\% = 20\%$

Листопад : $CH = 3 / 5 * 100\% = 60\%$

За 2012 рік :

Лютий : $CH = 1 / 4 * 100\% = 25\%$

Квітень : $CH = 1 / 4 * 100\% = 25\%$

Вересень : $CH = 2 / 4 * 100\% = 50\%$

Аналіз сезонності хвороби провели за показником захворюваності тварин в різний час року. Сезонну динаміку захворюваності визначали за питомою вагою кожного місяця із загальної річної захворюваності, використовуючи статистичні дані. З метою вивчення сезонності за кілька років підсумовують кількість хворих тварин за кожен місяць, а потім обчислюють показник кожного місяця у відсотках до суми всіх випадків захворювання.

Рис. 3.2.1.5. Сезонність сказу в 2010-2012 році

Діаграма сезонності сказу, представлена на рис 3.2.1.5. показує те, що спалахи сказу реєструються в весняно – літньо - осінній період. Хоча за літературними даними характерною є осінь - зимова сезонність сказу.

Після виявлення характеру сезонності провели аналіз її причин. Для цього різні адміністративні території і господарства (пункти) групували за ознакою наявності або відсутності сезонності. Потім методом зіставлення дослідили різні фактори, які можуть бути причиною сезонного прояву хвороби. Визначили фактори, які характеризують причини сезонності хвороби на дослідженій території (в господарствах), і використовували ці дані при плануванні строків проведення протиепізоотичних заходів.

Таблиця 3.2.1.2.

Результати визначення сезонності сказу в районі за 2010-2012 роки.

Місяці	2010 р		2011 р		2012 р	
	Кількість випадків	Захворюваність, %	Кількість випадків	Захворюваність, %	Кількість випадків	Захворюваність, %
Січень						
Лютий						
Березень			1	20	1	25
Квітень					1	25
Травень						
Червень	1	50				
Липень	1	50				
Серпень						
Вересень					2	50
Жовтень			1	20		
Листопад			3	60		
Грудень						
Всього за рік	2	100	5	100	4	100

Як бачимо з діаграм(рис 3.2.1.5) і таблиці сезонності (табл. 3.2.1.2.), сказ спостерігається в весняно – літньо – осінній період.

Пік захворюваності приходить на березень – квітень, червень - липень, вересень – листопад.

В доступній нам літературі, наприклад, описується частіше осінньо – зимово-весняна сезонність захворювання, яка пояснюється періодом парування, боротьби за місце полювання та народженням молодняку.

В нашому випадку така сезонність спостерігається на фоні підвищення чисельності сприйнятливих тварин саме в весняно – літньо – осінні періоди року. Це пов'язане з збільшенням кількості диких і бродячих тварин, а також

введенням в експлуатацію земель, на яких мешкали дані види тварин.

Для складання епізоотичної карти району ми користувалися інформацією про місце виникнення неблагополучного зі сказу пункту та видовим складом тварин, які були задіяні в епізоотичний процес. Згідно визначенню, епізоотичне вогнище сказу вважають вогнищем лісового сказу, якщо джерелом збудника була дика чи здичавіла тварина. При виявленні сказу у тварин, що утримуються в приватному секторі, або у безпритульних тварин, що мешкають в межах населеного пункту, епізоотичне вогнище визнають вогнищем сказу міського типу.

Таблиця. 3.2.1.3.

Неблагополучні пункти зі сказу в Новопоксовському р-ні за 2010-2012 р.

Рік	Неблагополучний пункт	Вид тварини	Міський	Лісовий
2010	с. Сосновка	вовк		1
2010	с. Новобіла	вівця	1	
2011	с. Білолуцьк	собака	1	
2011	с. Булавинівка	собака	1	
2011	с. Новопоксов	собака	1	
2011	с. Танюшівка	ВРХ	2	
2012	с. Рогово	єнотовидна собака		1
2012	с. Писарівка	кішка	1	
2012	с. Трембачево	вівця	1	
2012	с. Закотне	кіт	1	

Отже, як видно з таблиці, в районі за даний період було 11 випадків захворювання тварин на сказ. Розповсюджений сказ більше на півночі і півдні району. Переважає в Новопоксовському районі міський сказ.

Епізоотична карта розповсюдження сказу в Новопсковському районі.

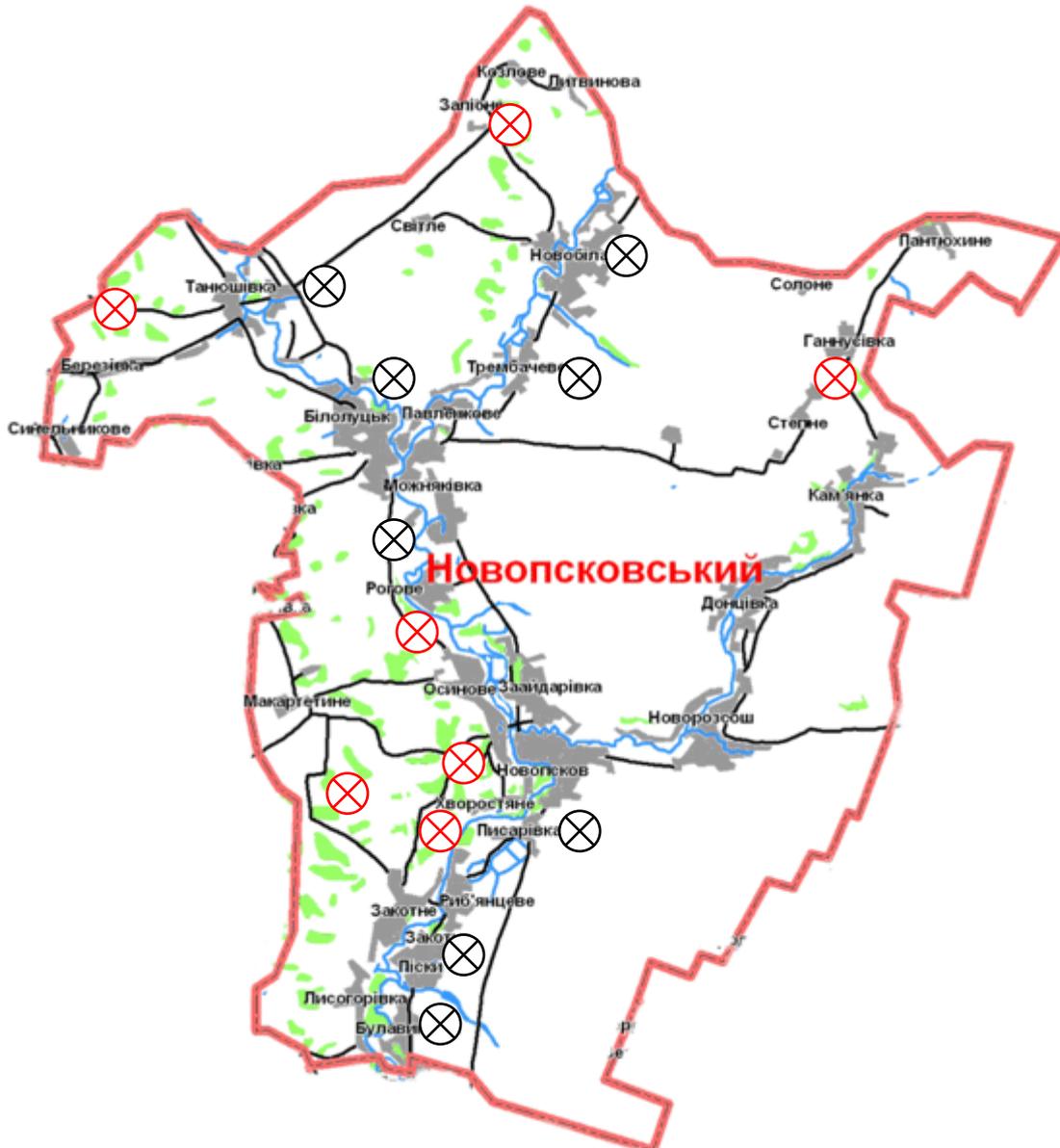

Рис. 3.2.1.6. Епізоотична карта розповсюдження сказу в Новопсковському районі.

Умовні позначення:

Природні вогнища сказу:- Міського типу ⊗

- Лісового типу ⊗

Як бачимо з епізоотичної карти району лісовий сказ найбільше розповсюджений в лісових масивах в межах таких населених пунктах: Рогове, Новопсков, Писарівка, Ганусівка, Танюшівка. Міський сказ зустрічається частіше в Білолуцьк, Новобіла, Третьбачево, Піски, Булавинівка, Закотне, Лисогорівка.

3.2.2. Розробка заходів боротьби зі сказом на території Новопсковського району.

Для розробки заходів ліквідації сказу в Новопсковському районі користувалися «Інструкцією про заходи щодо боротьби зі сказом тварин», «Методичними рекомендаціями по плануванню, організації та проведенні пероральної імунізації диких м'ясоїдних» (Київ, 2009), інформацією про ефективність протиепізоотичних заходів за минулі роки та планів заходів боротьби зі сказом на 2012 рік.

План антирабічних заходів по Новопсковському району наведений в додатках (додаток № 1).

Аналіз ефективності профілактичних і протиепізоотичних заходів. При оцінці ефективності протиепізоотичних заходів, що проводяться в районі, враховують їх вплив на напруженість епізоотичного процесу, і ліквідацію епізоотичних вогнищ.

Ефективність проведених заходів оцінили у часі і зобразили в епізоотологічних показниках або сумою економічного збитку від сказу.

Залежно від того, на яку ланку епізоотичного ланцюга спрямовані ті чи інші заходи боротьби, оцінку їх ефективності проводили за відповідними епізоотологічними показниками. Ефективність вакцинації, спрямованої на створення специфічної стійкості тварин до збудника хвороби, враховуємо за показниками захворюваності і летальності.

У той же час оцінка ефективності антирабічних заходів проводили за кількістю неблагополучних пунктів (запобігання подальшого розповсюдження хвороби).

3.3. Обговорення результатів власних досліджень.

Дослідження динаміки епізоотії проводили шляхом урахування змін окремих епізоотологічних показників у часі і на конкретній території. Так, найнапруженіша епізоотична ситуація по сказу реєструвалася в 2011 році.

Проаналізувавши питому вагу окремих видів в загальній захворюваності тварин сказом ми можемо сказати, що частіше захворювання спостерігається серед м'ясоїдних тварин, таких як : собаки (27,3%), коти (18,2 %), єнотовидні собаки (9,1 %) та вовки (9,1 %); менша питома частка серед домашніх жуйних тварин, а саме ВРХ і ДРХ (по 18,2 %), які зачасту піддаються зараженню саме на пасовищах від тих же хворих диких тварин, які є вірусоносіями в навколишньому середовищі. Тобто з усіх випадків сказу, зареєстрованих на території району за період 2010-2012 років на сказ м'ясоїдних припало 63,6%.

Після проведення аналізу сезонність сказу в Новопокровському районі ми помітили, що найбільше спалахів захворювання припадає на весняно – літньо – осінній період. Пік захворюваності приходить на березень – квітень, червень - липень, вересень – листопад.

В Новопокровському районі за 2010 – 2012 роки було 11 випадків захворювання тварин на сказ. Розповсюджений сказ більше на півночі і південно-західній частині району. Переважає в районі міський сказ.

Економічну ефективність протиепізоотичних заходів оцінюємо по зниженню або запобігання економічного збитку. Зменшений економічний збиток можна враховувати, виходячи з зниження захворюваності, отримання додаткової продукції тваринництва та підвищення її якості. При проведенні відповідних розрахунків використовували діючі інструкції та вказівки.

Проведений таким чином аналіз дозволяє виробити конкретні практичні рекомендації для складання раціональних заходів з профілактики та ліквідації сказу, а також на його підставі було складено план протиепізоотичних заходів з ліквідації та профілактики сказу в районі.

3.4. Економічна ефективність ветеринарних заходів.

Розрахунок економічної ефективності проведених ветеринарних заходів проти сказу вели згідно методичних вказівок «Визначення економічної ефективності ветеринарних заходів» (Фотін А.І., 2009).

3.4.1. Збитки від загибелі, вимушено забою і знищення дорослих тварин (птиці) за видами худоби та по кожній віковій групі обчислюють за формулою :

$$З = М \times Ж \times Ц - Вф$$

де: М – кількість загинувших, вимушено забитих або знищених тварин, гол

Ж – середня жива маса однієї тварин, кг;

Ц – закупівельна ціна одиниці продукції, грн.;

Вф - виручка від реалізації продуктів забою, трупної сировини.

$$З_{2011} = 2 * 450 * 11,50 - 0 = 10350 \text{ грн.}$$

$З_{2012} = 0$ грн. (в зв'язку з ефективним проведенням профілактичних антирабічних заходів).

3.4.2. Попереджені економічні збитки в результаті профілактики і ліквідації хвороб тварин в господарстві :

$$ПЗ = М \times Кз \times Кзб - З$$

де: М - загальне поголів'я, сприйнятливих тварин, гол.

Кз - коефіцієнт можливого захворювання тварин;

Кзб - питома величина економічного збитку із розрахунку на одну захворівшу тварину, грн;

З - фактичні економічні збитки, грн;

$$ПЗ_{2011} = 13157 * 0,03 * 1644,5 - 10350 = 638750,595 \text{ грн.}$$

$$ПЗ_{2012} = 11410 * 0,03 * 1501,5 - 0 = 513963,45 \text{ грн.}$$

3.4.3. Витрати на ветеринарні заходи, грн.:

$$Вв_{2011} = 13157 * 3,65 = 48023,05$$

$$Вв_{2012} = 11410 * 3,65 = 41646,5$$

3.4.4. Економічний ефект :

$$E_B = P_3 - B_B$$

де: P_3 – попереджені економічні збитки;

B_B – витрати на ветеринарні заходи.

$$E_{B_{2011}} = 638750,595 - 48023,05 = 590727,545 \text{ грн.}$$

$$E_{B_{2012}} = 513963,45 - 41646,5 = 472316,95 \text{ грн.}$$

3.4.5. Економічний ефект на 1 грн витрат:

$$E_e = E_B / B_B,$$

де: E_B - Економічний ефект, грн

B_B - витрати на ветеринарні заходи, грн

$$E_{e_{2011}} = 590727,55 / 48023,05 = 12,3 \text{ грн}$$

$$E_{e_{2012}} = 472316,95 / 41646,5 = 11,3 \text{ грн}$$

4. Охорона праці ветеринарних працівників на виробничому об'єкті.

Сказ - це надзвичайно небезпечна інфекційна хвороба, від якої досі не знайдено жодних ліків. Хвороба особливо небезпечна для працівників ветеринарної медицини, тваринництва і лісництва. При розгляді питання заходів безпеки при боротьбі з хворобами на сказ тваринами, відборі пат матеріалу та лабораторного дослідження, важливе місце займає діюча структура охорони праці в Луганській області.

Основні положення з охорони праці в Україні встановлені й регламентуються Конституцією України (основним законом), Кодексом законів про працю, Законом „Про охорону праці”, а розроблені на їх основі і відповідно до них нормативно-правові акти (укази Президента, постанови Уряду, правила, норми, інструкції, стандарти та інші документи). Основа політики України в галузі охорони праці відображена в Законі „Про охорону праці” [13].

Основними принципами є : пріоритет життя і здоров'я працівників відповідно до результатів виробничої діяльності підприємства, повної відповідальності власника за створення безпечних і нешкідливих умов праці, соціального захисту працівників, повного відшкодування збитків, у тому числі і моральних, особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань і встановлення єдиних нормативів з охорони праці для всіх підприємств; навчання населення з питань охорони праці; участь держави у фінансуванні заходів з охорони праці; використання світового досвіду щодо поліпшення умов, безпеки праці [17]. Показники стану охорони праці в Новопсковському районі за 2010-2012 роки наведені в додатку № 2.

За організацію охорони праці в області відповідає керівник обласної державної адміністрації, за охорону праці в ветеринарній медицині начальник обласного управління ветеринарної медицини. В господарствах за організацію робіт з охорони праці відповідають керівники господарств та їх

замісники. Основну роль і контроль за станом і проведенням заходів охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії відіграє профспілка і інспектор з охорони праці, який проводить спеціальну підготовку працівників в господарствах згідно поданого інструктажу: ввідного, первинного, інструктажу на робочому місці, контрольного і позапланового. Керівники господарств і підприємств області, в межах службової компетенції і посадових зобов'язань, повинні забезпечувати створення здорових і безпечних умов праці на робочих місцях, дотримання внутрішнього розпорядку, правил і норм, впровадження передового досвіду, паспортизацію санітарно гігієнічного стану господарства в цілому, розробку і виконання комплексних планів по поліпшенню умов праці, розслідування нещасних випадків на виробництві; контролювати стан охорони праці на виробничих ділянках, своєчасно складати заявки на індивідуальні засоби захисту, спецодяг, спецвзуття, мило, деззасоби, молоко, лікувально-профілактичне харчування, вести пропаганду охорони праці. Показники забезпечення засобами індивідуального захисту наведені в додатку № 3 та показники санітарно побутового забезпечення працівників в додатку № 4.

При розгляді стану охорони праці можна відмітити, що в господарствах Луганської області вона поставлена на досить високому рівні. Можливі небезпечні ситуації та наслідки, а також заходи недопущення їх виникнення наведені в додатку № 5 (структурно - логічна схема безпеки при проведенні протиепізоотичних заходів проти сказу).

При відборі патологічного матеріалу і його дослідженні також існує загроза зараження, так як збудник попадає в організм не тільки через покуси, а й при попаданні вірусу на рану. Тому працівники господарств повинні дотримуватись правил техніки безпеки при роботі з тваринами, правил особливої гігієни з якими їх знайомлять керівники господарств та спеціалісти ветеринарної медицини. Керівники господарств повинні забезпечити всіх працюючих в тваринництві робітників спецодягом, спецвзуттям, обладнанням на фермах душових кімнат, кімнат відпочинку, приміщення для

прання спецодягу. Не допускають до роботи в господарствах осіб, які не пройшли медичного огляду та не мають особистої санітарної книжки [13].

Зараження людей сказом відбувається при безпосередньому контакті з хворою твариною, це можуть бути і покуси дикими тваринами: лисицями, вовками, єнотовидними собаками, бродячими собаками і котами та іншими дикими та свійськими тваринами, коли догляд за ними здійснюється з порушенням санітарно-гігієнічних умов та правил, а також знаходиться в приміщенні де утримуються хворі тварини без спецодягу. Забороняється мати безпосередній контакт з хворими тваринами.

Хворих з клінікою сказу забивають безкровним методом, а трупи знищують спалюванням. При відборі пат матеріалу треба дотримуватись правил техніки безпеки та особистої гігієни. Розтин проводять в спеціально пристосованому приміщенні в спецодязі (дві пари гумових рукавичок, наруківники, халат, фартух, гумові чоботи, окуляри, марлева пов'язка). При встановленні діагнозу на сказ на неблагополучне господарство чи місцевість накладається карантин; забороняється рух тварин, підозрілих в зараженні тварин щеплюють проти сказу [17].

Висновки і пропозиції.

На основі наведеного матеріалу можна зробити висновок про те, що в Новопсковській районній державній лікарні ветеринарної медицини створюються умови для дотримання вимог з охорони праці та попередженню нещасних випадків і профілактики захворювань.

Пропонуємо поліпшити умови праці в господарствах Новопсковського району:

- поновити куточок з охорони праці;
- забезпечити всіх працівників спецодягом згідно з нормами;
- забезпечити кожне робоче місце інструкціями;
- забезпечити водонагрівачами;
- перевірити справність вогнегасників.

5. Екологічна експертиза ветеринарних заходів.

Охорона природного навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України [2].

Новопсковська районна державна лікарня ветеринарної медицини є державною установою ветеринарної медицини для здійснення профілактичних, діагностичних, лікувальних та інших протиепізоотичних заходів.

В своїй роботі Новопсковська районна державна лікарня ветеринарної медицини керується такими основними законодавчими актами, які регулюють відношення в сфері взаємин суспільства та природи:

1. Закон України „Про ветеринарну медицину” (офіц. видання, Київ, 2002 р.).
2. Закон України „Про охорону навколишнього середовища”. Затверджено Постановою Верховної Ради 18.12.1990 р.
3. Закон України „Про охорону атмосферного повітря” (Київ, 1999 р.).
4. Закон України „Про рослинний світ”, затверджений Постановою Верховної Ради 3.03.1993 р.
5. Земельний Кодекс України. Затверджений постановою Верховної Ради 18.12.1990 р.
6. Водний Кодекс України. Затверджений Постановою Верховної Ради 6.07.1995 р.

Питання охорони довкілля від збудника сказу пов’язані перш за все з можливістю його зберігання в об’єктах зовнішнього середовища та, по-друге, можливістю накопичення і циркуляції його серед резервуару (диких звірів та ін). Вірус може зберігатись у довкіллі у вільному вигляді обмежений термін.

Сонячне проміння інактивує його за 40 год. та більше залежно від температури зовнішнього середовища. Близько доби вірус зберігається на обшлінутих предметах, на поверхні ґрунту – 2-3 міс. та до 5 тижнів – в мозку, що гниє. Трупи, що залишилися неприбраними, можуть становити загрозу зараження, особливо в холодному кліматі чи взимку – декілька місяців. Зазначимо, що збудник сказу один з найстійкіших до дії зовнішнього середовища вірусів, що є етіологічними факторами особливо небезпечних хвороб сільськогосподарських тварин [6].

Аналізуючи організаційну роботу господарств району, слід зазначити, що приміщення, місця водопою, вигульні майданчики знаходяться в задовільному стані, систематично прибираються і дезінфікуються.

При встановленні діагнозу на сказ на господарство чи місцевість накладають карантинні обмеження, де проводять заходи згідно з діючою інструкцією по боротьбі зі сказом тварин. Трупи тварин, що загинули від цієї хвороби, спалюють, місце знищення трупів дезінфікують, для попередження забруднення збудником навколишнього середовища.

А також ведеться відлов бродячих собак та котів - основних переносників вірусу сказу в містах та селах. Обласне управління спілки мисливців та рибалок, слідкує за кількістю рудих лисиць, вовків та енотовидних собак основних переносників «лісового» сказу. При збільшенні чисельності червоної лисиці понад 1 голову на 1000га угідь, проводять їх відстріл [2].

Проведення пероральної вакцинації проти сказу серед диких тварин знижує кількість випадків виникнення сказу як серед диких тварин, так і серед домашніх. Хоча напруженість епізоотичної ситуації по сказу знаходиться все ще на дуже високому рівні.

За дотриманням екологічних вимог до виробництва, обладнанням забійних пунктів, гноєсховищ, скотомогильників слідкує екологічна та ветеринарна служба області.

Територія лікарні огорожена парканом заввишки 2 метри. На вході до

лікарні є дезкилимок, ворота не обладнані дезбар'єром. Проведення прийому хворих тварин здійснюються у трьох приміщеннях з окремим входом від адміністративної частини будівлі. Обладнане побутове приміщення з душовою. Вентиляція приміщень задовільна, на вікнах встановлені протимоскитні сітки. Приміщення обладнане каналізацією, яка виводиться у вигрібну яму. Дезінфекція каналізації та знезараження вмісту ями проводяться нерегулярно. В залежності від походження стічні води містять домішки і сполуки органічних і нерідко отруйних речовин, які можуть легко розкладатись, виділяючи при цьому продукти розпаду, що забруднюють ґрунти, воду, а також повітря. Водопостачання лікарні здійснюється за допомогою міського водогону.

Біологічні препарати зберігаються в спеціально відведеній для цього кімнаті. Препарати, які не мають отруйної та токсичної дії, зберігаються в шафі, що замикається на ключ. Препарати списку А (токсичні та отруйні) та списку В (токсичні та сильнодіючі) зберігаються в сейфі. Сироватки, вакцини та інші препарати, що потребують зберігання при низькій температурі і відсутності сонячного світла, зберігаються в холодильнику. Залишки біопрепаратів, що залишилися після виконання ветеринарних заходів в господарстві знезаражують методом кип'ятіння протягом 30 хвилин, про що складається відповідний акт.

Пропозиції:

1. Проводити постійний відстріл диких тварин в Новопокковському районі;
2. Проводити відлов бродячих тварин в межах району;
3. Обладнати відповідно до вимог скотомогильниці та ями Беккарі;
4. Проводити роз'яснювальну роботу серед населення в Новопокковському районі щодо вимог утримання тварин та небезпеки захворювання їх наслідки.

6. Висновки і пропозиції для виробництва.

6.1. Висновки.

1. Найнапруженіша епізоотична ситуація по сказу в Новопсковському районі Луганської області реєструвалася в 2011 році.

2. Епізоотичні вогнища сказу локалізуються переважно в північній та південно-західних частинах району. Східні території району є благополучними зі сказу.

3. Питома вага окремих видів в загальній захворюваності тварин сказом становила: собаки (27,3%), коти (18,2 %), єнотовидні собаки (9,1 %) та вовки (9,1 %); домашні жуйні тварини (36,4%).

4. Сезонність сказу припадає на весняно – літньо – осінній період. Пік захворюваності приходить на березень – квітень, червень - липень, вересень – листопад.

5. Антирабічні заходи полягали в поголівній імунізації свійських м'ясоїдних на всій території району, імунізації жуйних тварин в епізоотичних вогнищах сказу та пероральної вакцинації диких м'ясоїдних.

6. Економічна ефективність антирабічних ветеринарних заходів визначали попередженими в результаті їх проведення збитками (в середньому 531522,25 грн) та економічним ефектом на 1 грн витрат, який становив в середньому 11,8 грн/грн.

6.2. Пропозиції.

1. Встановити суворий контроль за дотриманням громадянами, підприємствами, установами і організаціями правил утримання собак, котів і хижих тварин у населених пунктах. До порушників застосовувати дійові заходи впливу - штрафи, адміністративні санкції і інше.
2. Посилити роботу по боротьбі з безпритульними тваринами.
3. Систематично обстежувати місця мешкання диких тварин, у випадку виявлення їх трупів з ознаками загибелі від інфекційних хвороб або виявлення живих тварин з підозрілою поведінкою негайно повідомляти працівників державної служби ветеринарної медицини і надсилати матеріал для дослідження на сказ.
4. Проводити облік чисельності лисиць та здійснювати заходи щодо підтримання оптимальних розмірів їх популяції.
5. Проводити широку роз'яснювальну роботу серед населення про небезпечність сказу для людей і тварин.

7. Список літератури.

1. Авилов В.М. Актуальные проблемы профилактики особо опасных инфекций животных / В.М. Авилов, В.А. Седов. – М.: Урожай, 1994. – 86 с.
2. Банников А.Г. Охрана природы / Банников А.Г., Рустамов А.К., Вакулин А.А. - М.: Колос, 1985 г. – 207 с.
3. Бешенство: Большая Советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bse.sci-lib.com/article115229.html>.
4. Бешенство: справочник заболеваний [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zabolevaniya.ru/zab.php?id=2023&act=full>.
5. Бешенство (Rabies) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.catsworld.ru/veterenaria/15779/>.
6. Білявський Г.О. Основи загальної екології / Білявський Г.О., Падун М.М, Фурдуй Р.С.. – К.: Либідь, 1993. – 340 с.
7. Ведерников В.А. Бешенство животных / В.А. Ведерников, В.А. Седов, Э.В. Ивановский. – М.: Колос, 1974. – 111 с.
8. Григорашева І.М. Вакцина проти сказу диких хижаків та засоби її застосування в Україні / І.М. Григорашева [та ін.] ; Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І.І. Мечнікова // Тези доповідей науково-практичної конференції «Пошук та розробка нових профілактичних і лікувальних протимікробних засобів, антисептиків, дезінфектантів та пробіотиків» (Харків, 20-21.11.2006 р.). – Харків, 2006. – С. 93.
9. Гришок Л.П. Эпизоотическая характеристика бешенства в Украинской ССР : автореф. дис. канд. вет. наук / Л.П. Гришок. – Минск, 1978. – 19 с.
10. Груздев К.А. Бешенство животных / К.А. Груздев, В.В. Недосеков. – М.: Аквариум ЛТД, 2001. – 304 с.
11. Груздев К.А. Собаки, кошки – мишени и источники бешества / К.А. Груздев, А.Е. Груздева // Мат. 9-го Междунар. вет. конгресса. – М., 2001. – С. 32.

12. Груздев Л.К. Экология вируса бешенства и проблемы контроля заболеваемости / Л.К. Груздев, В.И. Уласов, К.А. Груздев // Мат. Междунар. науч.-прак. «Актуальные проблемы биологии и ветеринарной медицины мелких домашних животных». – Троицк, 2000. – С. 153-157.

13. Гряник Г.М. Охорона праці /Лахман С.Д., Бутко Д.А.; - К.: «Урожай»,1994.- 272с.

14. Делеган І. Сказ / Делеган І., Вугляр Р. // Полювання та риболовля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор.: <http://www.hunt-fish.com.ua/article.htm?ident>.

15. . Епідемічна та епізоотична ситуація зі сказу в Україні та Львівській області.Новини.[[http://www.ses.lviv.ua/index.php?id=19&tx_ttnews\[tt_news\]=15.11.10](http://www.ses.lviv.ua/index.php?id=19&tx_ttnews[tt_news]=15.11.10)].

16 Загороднюк І.В. Кажани та ліссавіруси: аналіз даних з України та гіпотези міграції сказу в антропоценози / І.В. Загороднюк, М.А. Коробченко // Вісник Луганського педагогічного університету. Біологічні науки. — 2007. — № 16 (132). — С. 104–116.

17. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі; Загальні вимоги. Навчальний посібник. – К.: «Основа». 2011. – 551 с.

18. Інструкція № 5 від 15.03.1994 р. «Про заходи щодо боротьби зі сказом тварин».

19. Коротяев А.И. Медицинская микробиология, иммунология и вирусология / А.И. Коротяев, С.А. Бабичев. – СПб., 2000. – С. 312-315.

20. Литвин В.П. Епізоотологічні аспекти прояву сказу в регіонах України та заходи боротьби / В.П. Литвин, В.В. Поліщук // Аграрний вісник Причорномор'я : збірник наукових праць (Ветеринарні науки) ; Одес. держ. аграр. ун-т. – Одеса, 2003. – Вип. 21. – С. 54-62.

21. Ничик С.А. Розробка та застосування засобів специфічної профілактики сказу тварин : дис. д-ра вет. наук: 16.00.03 / УААН; Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини. - Х., 2006. – 39 с.

22. Нычик С.А. Распространение, профилактика и меры борьбы с

бешенством животных в Украине / С.А. Нычик – Сумы, 2006. – 162 с.

23. Павленко Н. Некоторые аспекты эпизоотологии бешенства в Украине / Н. Павленко, З. Троценко // Ветеринарная медицина Украины. – 2000. – № 2. – С. 18-19.

24. Санітарно-епідемічна ситуація в Україні / Центральної санітарно-епідеміологічної станції Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до стор. : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/icsm/sesitu/>.

25. Селимов М.А. Современная эпизоотическая ситуация и перспективы элиминации бешенства / М.А. Селимов // Вопросы вирусологии. – 1998. – №5. – С. 195-198.

26. Сказ у собак. [Электронный ресурс]. – Режим доступу до стор.: [\[http://www.npblog.com.ua/index.php/zoologiya/skaz-u-sobak.html\]](http://www.npblog.com.ua/index.php/zoologiya/skaz-u-sobak.html).

27. Справочник по дифференциальной диагностике важнейших заразных болезней животных / И.И. Архангельский [и др.]. – М.: Колос, 1996. – 487 с.

28. Сюрин В.Н. Диагностика вирусных болезней животных / В.Н. Сюрин, Р.В. Белоусова, Н.В. Фомина. – М.: Агропромиздат, 1991. – 527 с.

29. Тези конференції «Боротьба зі сказом в Україні»/Держветфітослужба України, 26 сентября 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступу до стор.: <http://uvsz.gov.ua/news/205.html>

8. Додатки.

A. Комплексний план основних заходів профілактики та боротьби зі сказом в Новописковському районі на 2012-2016 роки.

B. Комплект документів по неблагополучному пункту на території Білолуцької селищної ради Новописковського району.

C. Настанова на вакцину антирабічну для пероральної імунізації диких м'ясоїдних тварин «Броварабіс V – RG.

D. Настанова на вакцину антирабічну рідку інактивовану для імунізації тварин «Рабістар» (RabiStar).

E. Показники стану охорони праці в Новописковському районі за 2010 - 2012 рр..

F. Забезпечення засобами індивідуального захисту працівників.

G. Санітарно-побутове забезпечення.

H. Структурно - логічна схема безпеки при проведенні протиепізоотичних заходів проти сказу.

Додаток А.
**Затверджено спільне
 рішення надзвичайних
 протиепізоотичної та
 протиепідемічної комісії
 районної державної адміністрації
 №1 від 12.03.2012 року**

**Комплексний план основних заходів профілактики та боротьби зі сказом
 в Новопокровському районі
 на 2012-2016 роки**

№ п/ п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні за виконання
1	2	3	4
I. Організаційні заходи.			
1	Розробити і затвердити комплексний план заходів по профілактиці і боротьбі зі сказом на 2012-2016 роки за участю всіх відповідальних служб.	1 квартал 2012 року	Новопокровська райдержадміністрація
2	Провести ретроспективну оцінку епізоотичної ситуації по сказу за останні 3 роки, визначити зони стійкого неблагополуччя (території, де сказ реєструється щорічно або більше 2 разів протягом п'яти років). Встановити за такими зонами епізоотологічний та епідеміологічний нагляд. Вести облік і картографію осередків сказу.	2012 рік та щорічно	ГУДВМ в Новопокровському районі, ДЗ «Новопокровська райсанепідстанція»
3	Виносити питання щодо боротьби та профілактики сказу на розгляд надзвичайної протиепізоотичної та протиепідемічної комісії.	Регулярно, в залежності від епізоотичної та епідемічної ситуації	ГУДВМ в Новопокровському районі, ДЗ «Новопокровська райсанепідстанція»
4	Забезпечити проведення семінарів для медичних працівників району з клініки, діагностики, епідеміології та профілактики сказу.	Щорічно	Новопокровська ЦРЛДЗ «Новопокровська райсанепідстанція»
5	Забезпечити Новопокровському ЦРЛ не знижувальним запасом антирабічними вакцинами та імуноглобуліном для надання своєчасної та кваліфікованої допомоги потерпілим від укусів тваринами.	Постійно	Новопокровська ЦРЛ
6	Здійснювати закупівлю антирабічної вакцини	Постійно	Новопокровська

	лікувальним закладам на період відсутності централізованих поставок з МОЗ України за рахунок коштів місцевого бюджету.		райдержадміністрація
7	При формуванні районного бюджету передбачати виділення коштів на виконання програм щодо профілактики сказу, зокрема на проведення кампанії з пероральної імунізації диких м'ясоїдних на території району; користувачам мисливських угідь на придбання паливно-мастильних матеріалів і набоїв; на функціонування бригад по відлову безпритульних тварин та проведення інших заходів.	Постійно	Новопсковська райдержадміністрація
8	Підвищити вимогливість до органів лісового господарства та користувачів мисливських угідь в частині, яка стосується забезпечення ними виконання вимог чинних законів і нормативних актів, спрямованих на профілактику сказу та інших небезпечних захворювань.	Постійно	Головні державні інспектори ветмедіцини в Новопсковському районі, УТМР, ДП «Новопсковського ЛМГ»
9	Забезпечити взаємобмін інформацією між установами державної служби ветмедіцини, санітарно-епідеміологічною службою щодо захворювань тварин на сказ та людей, які звернулися до лікувально-профілактичних закладів за медичною допомогою з приводу укусів тваринами, підозрілими на сказ.	Постійно	ГУДВМ в Новопсковському районі, ДЗ «Новопсковська райсанепідстанція»
10	Своєчасно розглядати скарги громадян щодо нанесення їм фізичних ушкоджень домашніми тваринами, власники яких не виконують правил їх утримання. Матеріали про ці порушення, а також про порушення правил утримання домашніх тварин в населених пунктах району їх власниками терміново направляти до адміністративних комісій та правоохоронних органів району для притягнення винних осіб до відповідальності згідно із статтею 154 Кодексу України „Про адміністративні правопорушення" та інших чинних нормативних документів.	Постійно	Органи виконавчої влади із залученням районного відділу ГУМВС України в Луганській області
II. Профілактичні заходи.			
1	Забезпечити виконання у повному обсязі планів проведення профілактичних щеплень	Щорічно	ГУДВМ в Новопсковському

	собак проти сказу у всіх населених пунктах району і господарствах незалежно від форм власності, а в зонах стійкого неблагополуччя і котів.		районі, спеціалісти господарств, власники тварин
2	Систематично проводити обстеження угідь, де живуть дикі тварини. Негайно інформувати управління ветеринарної медицини в Новопокковському районі, ДЗ «Новопокковську райсанепідстанцію» про виявлення випадків захворювань тварин, погіршення стану середовища їх перебування, виникнення загрози знищення та загибелі тварин, здійснювати комплексні заходи щодо профілактики і боротьби із захворюваннями.	Постійно	УТМР, ДП «Новопокковського ЛМГ»
3	Проводити планові заходи щодо підтримання оптимальних розмірів популяції лисиць (у період розмноження щільність популяції не повинна перевищувати 0,5-1 гол на 1000 га угідь). Регулювати чисельність диких тварин, проводити відстріл бродячих котів і собак, вживати невідкладних заходів для вилучення та ізоляції тварин, що мають ознаки хвороб, небезпечних для життя та здоров'я людей у мисливських угіддях.	Постійно	УТМР, ДП «Новопокковського ЛМГ»
4	Забезпечити епідагляд за контингентами з груп ризику щодо інфікування вірусом сказу, у т.ч. за усіма особами, зайнятими промислом хижаків, тваринниками та іншими категоріями людей, що можуть мати контакт з хворими або підозрілими на захворювання сказом тваринами.	Постійно	ДЗ «Новопокковська райсанепідстанція»
5	Проводити планову імунопрофілактику проти сказу контингентам груп ризику (ветеринарні фахівці, собаколови, працівники боєн, таксидермісти)	2012–2016 роки	Новопокковська ЦРЛ
6	Забезпечити своєчасну та кваліфіковану антирабічну допомогу потерпілим від укусів тваринами.	Постійно	Новопокковська ЦРЛ
7	Встановити суворий контроль за дотриманням громадянами, підприємствами, установами і організаціями правил утримання собак, котів і хижих тварин у населених Новопокковського району До	Постійно	Районний відділ ГУМВС України в Луганській області

	порушників застосовувати дійові заходи впливу (адміністративні санкції і інше).		
8	Проводити заходи по зменшенню чисельності безпритульних тварин на території населених пунктів згідно ст.ст.16, 23, 24 Закону України від 21.02.2006 року №3447-IV „Про захист тварин від жорстокого поводження”.	Постійно	Комунальні служби в населених пунктах сільських та селищної рад
9	Посилити роботу по скороченню чисельності тварин, які становлять небезпеку у відповідності до «Порядку проведення заходів, необхідних для скорочення чисельності тварин, які становлять небезпеку», затвердженого наказом Мінприроди України від 28.09.2010 №425 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.12.2010 за № 1247/18542.	Постійно	Комунальні служби в населених пунктах сільських та селищної рад
10	Підтримувати в належному санітарному стані місця утилізації трупів тварин, боннських відходів (худобомогильники, ями Беккарі	Постійно	Голови сільських та селищної рад, керівники господарств
11	Здійснювати контроль за чисельністю мишовидних гризунів та проводити комплексні заходи по їх знищенню, з залученням підприємств, які мають дозвіл на цей вид діяльності, згідно з чинним законодавством.	Постійно	МРКП «Профдезінфекція», керівники господарств всіх форм власності, підприємств, організацій та установ
III. Заходи щодо ліквідації захворювання.			
1	Тварин, котрі покусали людей чи тварин, негайно доставляти у установу державної служби ветмедицини в Новопокровському районі для огляду та карантинування.	В разі необхідності (нанесення покус)	Власники (підприємства, установи, організації та ін.), УТМР, ДП «Новопокровського ЛМГ»
2	Забезпечити огляд та карантинування протягом 10 днів доставлених в установи тварин	В разі необхідності (нанесення покус)	ГУДВМ в Новопокровському районі
3	Забезпечити своєчасне надання інформації про результати спостережень (лабораторних досліджень) до головного управління ветмедицини в області та відповідних територіальних установ державної санітарно-епідеміологічної служби.	В разі необхідності (нанесення покус)	ГУДВМ в Новопокровському районі

4	Своєчасно вводити карантинні обмеження та затверджувати плани заходів по локалізації та ліквідації вогнищ сказу.	При встановленні діагнозу на сказ	Надзвичайна протиепізоотична комісія при райдержадміністрації і за поданням начальника ГУДВМ в Новопокровському районі
5	У неблагополучному пункті вакцинувати тварин проти сказу, виявляти хворих та підозрілих у захворюванні. Вживати заходів згідно з вимогами чинної інструкції	При встановленні діагнозу на сказ	ГУДВМ в Новопокровському районі, керівники і спеціалісти господарств, УТМР, ДП «Новопокровського ЛМГ»
6	При виявленні захворювання серед диких тварин, незалежно від строків полювання, вживати заходів по зниженню чисельності шкідливих хижаків та врегулюванню їх чисельності до встановлених норм	Постійно	УТМР, ДП «Новопокровського ЛМГ»
7	Не допускати проведення у неблагополучному зі сказу населеному пункті виставок котів, собак, птахів та інших диких тварин, циркових вистав та заборонити вивезення за його. В мисливських угіддях, оголошених неблагополучними, а також в загрозовій зоні, забороняється проведення промислового і ліцензійного відстрілу диких тварин, їх відлов і вивіз.	Постійно на період карантинних обмежень	ГУДВМ в Новопокровському районі
8	Молоко від клінічно здорових тварин з неблагополучних щодо сказу ферм, гуртів, отар, табунів, незалежно від проведеної вакцинації проти сказу, використовувати в їжу людям або в корм тваринам після пастеризації при температурі +80-85°C протягом 30 хвилин чи кип'ятіння протягом 5 хвилин.	На період введення обмежувальних заходів	Керівники господарств, власники тварин присадибних господарств.
9	Забезпечити проведення дезинфекції місць, де знаходились підозрілі на захворювання та хворі тварини, предметів догляду за ними, одягу та інших речей, забруднених слиною та виділеннями від хворих тварин.	Постійно	ГУДВМ в Новопокровському районі, керівники, власники господарств (тварин) під контролем ГУДВМ

			в Новописковському районі
10	При загостренні епізоотичної ситуації зі сказу в районі, інших населених пунктах і на прилеглих до них територіях, а саме в мисливських угіддях, здійснювати термінові заходи щодо попередження захворювання тварин на сказ із залученням бригад по відлову бродячих тварин та бригад з мисливців.	При загостренні епізоотичної ситуації	ЖКГ райдержадміністрації, користувачі мисливських угідь.
11	Карантинні обмеження щодо сказу скасовувати через два місяці з дня останнього випадку захворювання на сказ за умови виконання всіх заходів, передбачених планом по локалізації і ліквідації вогнища і чинною інструкцією про заходи щодо боротьби зі сказом тварин.	Постійно	Надзвичайно протиепізоотична комісія за поданням начальника ГУДВМ в Новописковському районі.
12	Проводити широку роз'яснювальну роботу серед населення (бесіди, лекції, виступи в пресі, на радіо і телебаченні, видання брошур, листівок, плакатів) про небезпечність сказу для людей і тварин, заходи профілактики хвороби. Інформування населення району про прийняті розпорядчі акти щодо утримання собак і котів та про відповідальність власників тварин за їх порушення.	Постійно	ГУДВМ в Новописковському районі, Новописковська ЦРЛ, ДЗ «Новописковська райсанепідстанція»
13	Здійснювати спільне епізоотологічне та епідеміологічне обстеження вогнищ сказу та розслідування випадків укусів людей хворими на сказ тваринами із складанням відповідних актів.	При реєстрації вогнищ сказу та укусів	ГУДВМ в Новописковському районі, ДЗ «Новописковська райсанепідстанція»
14	Забезпечити проведення подвірних обходів у неблагополучних зі сказу населених пунктах з метою виявлення покусаних або ослинених домашніми, невідомими тваринами людей та направлення їх до антирабічних кабінетів..	При реєстрації вогнищ сказу	Новописковська ЦРЛ, Лік.-прф. закл. Новописковського району.

Начальник головного управління державної ветеринарної медицини в Новописковському районі

_____ В.М.Колесник

Головний державний санітарний лікар Новописковського району

_____ С.М.Бондаренко

Додаток Е.

**Показники стану охорони праці в
Новопсковському районі за 2010 - 2012 рр.**

Назва показників	Одиниця виміру	По рокам		
		2010	2011	2012
<i>Середньооблікова кількість працюючих, (Р)</i>	<i>чол.</i>	20	19	18
<i>Кількість випадків захворювань (С)</i>		10	9	8
<i>Кількість днів непрацездатності від захворюваності (Д_з)</i>		100	98	87
<i>Коефіцієнт захворюваності (К_з)</i>		50	47	44
<i>Коефіцієнт непрацездатності від захворювань (К_{дз})</i>		500	515	483
<i>Асигновано коштів на охорону праці</i>	<i>грн..</i>	1135 4	9543	7632
<i>Витрачено коштів на охорону праці</i>	<i>грн.</i>	1135 4	9543	7632

Додаток F

Забезпечення засобами індивідуального захисту працівників

	Згідно з нормами	Фактично
<i>Чисельність працюючих, яким видається безкоштовно засоби індивідуального захисту, усього</i>	20	20
<i>з них: спецодяг</i>	40	20
<i>Спецвзуття</i>	20	20
<i>захисні окуляри</i>	5	5
<i>Респіратори</i>	5	5

Додаток G

Санітарно-побутове забезпечення

	Згідно з нормами(м²)	Фактично (м²)
<i>Загальна площа санітарно-побутових приміщень</i>	42	36
<i>з них: гардеробні</i>	10	10
<i>Душові</i>	4	4
<i>Умивальники</i>	7	7
<i>Убиральні</i>	7	7
<i>приміщення для сушіння спецодягу</i>	8	8
<i>кімнати особистої гігієни жінок</i>	6	0

**Структурно - логічна схема безпеки при проведенні
протиепізоотичних заходів проти сказу**

№ п/ п	Назва операції, роботи та знаряд ь і засобів праці	Виробничі безпеки			Можливі варіанти наслідків Т	Заходи безпеки
		Небезпеч ні умови В _р	Небезпеч ні дії	Небезпеч ні ситуації П		
1	Фіксація я тварини	Відсутність ЗІЗ	Різкі рухи тварини, норовистий характер тварини, знаходження в небезпечній зоні	Травмування ветлікаря, травми, переломи	Травми, смерть	Обережність лікаря, правильна фіксація, належна комплектація працівників ЗІЗ.
		Відсутність належних фіксаційних засобів, або їх несправність	Різкі рухи тварини, норовистий характер тварини, знаходження в небезпечній зоні	Травмування працівників, ветелікаря, травми, переломи	Травми, смерть	Правильна фіксація та справність фіксуючого інструменту; обережність працівників; забезпечити належними фіксаційними засобами
		Недостатня кваліфікованість працівників, що фіксують тварин	Різкі рухи тварини, звільнення тварини	Травмування працівників, ветелікаря, травми, переломи	Травми, смерть	Проведення відповідного інструктажу

2	Відбір крові у собак, котів та інших тварин для дослідження на напруженість імунітету до сказу.	Слизька підлога	Лікар різко підійшов до тварини	Тварина злякалася і штовхнула лікаря, він послизнувся і впав	Травма, ушиб, можливо перелом	Слідкувати за дотриманням правил роботи з тваринами
		Порушення техніки безпеки при взятті крові	Можливість травмування використаними голками	Зараження лікаря	Хвороба лікаря	Уважність лікаря та правильна фіксація тварин
3	Вакцинація та проведення інекцій	Порушення техніки безпеки при вакцинації	Можливість травмування використаними голками	Зараження лікаря	Хвороба лікаря	Уважність лікаря та правильна фіксація тварин
4	Обслуговування хворих тварин	Відсутність засобів особистої безпеки	Дія небезпечних мікроорганізмів	Зараження лікаря	Захворювання обслуговуючого персоналу	Забезпечити робочий персонал спецодягом засобами особистої безпеки

Висновок:

Аналізуючи таблиці видно, що при дотриманні правил внутрішнього розпорядку, виконання інструкцій, правил та норм з техніки безпеки та виробничої санітарії знижується виробничий травматизм до мінімуму.